

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата педагогічних наук, доцента Хоми Ольги Михайлівни на
кандидатську дисертацію

**«Виховна спрямованість навчальних комплектів з читання для
початкової школи (80-ті роки XX – початок XXI століття)»**

Новосельської Надії Тадеївни,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. Закон України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» змінили підходи у системі початкового навчання. Інтеграція національної освіти в європейську та світову зумовили впровадження до змісту сучасної початкової школи компетентнісного підходу. Державним стандартом початкової освіти 2018 року сформульовано одну із ключових компетентностей – громадянська та соціальна, що пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту, поваги до інших людей тощо. Безперечно, в освітньому процесі уроки української мови, літературного читання сприяють формуванню національно мовленнєвої особистості, громадянина-патріота з європейськими морально-етичними цінностями. Сьогодення вимагає удосконалення навчального комплекту з читання, добірки такого кола читання у підручниках, посібниках, які формували б особистість читача з означеними чеснотами.

Ретроспективний аналіз навчальних комплектів з читання, підручників зокрема, здійснений Новосельською Н. Т., дає можливість окреслити шляхи удосконалення їх виховного спрямування. Окрім того, історіографія означеної проблеми в комплексі не була предметом наукового вивчення і потребувала ґрунтового дослідження. З цієї позиції дисертаційна робота щодо виховної спрямованості навчальних комплектів із читання для початкової школи у визначений хронологічний період є своєчасною і вкрай

необхідною для реалізації освітніх реформ в Україні. Чітко визначено часові межі – 1984-2017 роки, що свідчить про цілеспрямованість і послідовність дослідження.

Окреслено суперечності, що склалися в освітньому процесі, використання навчальних комплектів з читання в початковій школі зокрема. Об'єкт, предмет та завдання дослідження логічно узгоджені і відповідають визначеній автором меті.

Дисертаційне дослідження виконано за планом науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складова комплексної наукової проблеми «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (номер державної реєстрації 0113U001233) відповідно тема затверджена Вченою радою університету (протокол № 17 від 17 грудня 2015 року) та узгоджена у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні НАПН України (протокол №2 від 23 лютого 2016 року).

Отже, актуальність означеного дослідження підтверджується необхідністю вивчення проблеми щодо виховної спрямованості навчальних комплектів із читання для початкової школи у визначених хронологічних межах як одного із шляхів удосконалення підручникотворення, інших засобів навчання на сучасному етапі розвитку початкової освіти.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації. Наукова новизна дисертаційного дослідження на тему «Виховна спрямованість навчальних комплектів з читання для початкової школи (80-ті роки ХХ – початок ХХІ століття)» дисертанткою обґрунтована, не викликає сумнівів та логічно співвідноситься із визначеними завданнями. Уперше здійснено системний аналіз виховної спрямованості навчальних комплектів із читання для початкової школи (1984-2017 рр.); сформульовано авторське визначення поняття «виховна спрямованість навчальних комплектів»;

розроблено періодизацію творення навчальних комплектів із читання у визначених хронологічних межах. Заслужують на увагу авторська програма «Навчальні комплекти з читання для початкової школи України», навчально-методичний посібник «Навчальні комплекти як джерело морального виховання учнів молодшого шкільного віку», що свідчить про практичне значення дослідження.

Основні результати проведеної роботи впроваджено в освітній процес низки закладів освіти, про що свідчать наявні довідки з указівкою номера та дати видачі.

Нові факти, одержані у процесі дослідження. Аналіз дисертаційної роботи дав змогу з'ясувати нові факти, що отримані у процесі наукової розвідки Новосельською Н.Т. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, 6 додатків та включає перелік умовних позначень. Вступ оформлений відповідно до вимог написання дисертацій, науковий апарат чітко сформульований.

У Розділі 1 – «Навчальні комплекти з читання для початкової школи як історико-педагогічна проблема» – розкрито такі питання: стан досліджуваної проблеми у науковій літературі, нормативна основа змісту початкової освіти з читання та його можливості у вихованні школярів (80-ті роки XX – початок XXI століття). Аналізуючи значну кількість законодавчо-нормативної бази, наукових розвідок з означеної проблеми, дисертантці вдалося уточнити сутність базових понять «навчальний комплекс», «навчальний комплект», «навчально-методичний комплекс», «навчально-методичний комплект» і на основі цього узагальнити зміст поняття «навчально-методичний комплект з читання» як повний набір засобів навчання для учня і вчителя, що мають відповідне призначення, змістовно пов'язані між собою, складають єдине ціле та призначені для забезпечення досягнення визначеної виховної мети (с. 44), та сформулювати авторське визначення поняття «виховна спрямованість навчальних комплектів» як системи органічно поєднаних між собою складових напрямів виховання (духовно-морального, національно-

патріотичного, екологічного, естетичного тощо), які сприяють формуванню особистості молодшого школяра (с. 50).

Систематизація наукових даних з означеної проблеми дала можливість дисертантці уперше визначити й обґрунтувати етапи творення навчальних комплектів з читання в досліджуваний період, взявши за основу критерії: зміна підходів до освітнього процесу; законодавчо-нормативна база; психолого-педагогічні дослідження та соціально-економічні чинники (с. 73).

Ретроспективний аналіз виховного спрямування навчальних комплектів на кожному із етапів уможливив дослідниці дійти висновків, що процес їх творення був відображенням суспільно-політичних і соціально-економічних трансформацій 1984-2017 року, з чим цілком слід погодитися (с.88).

У сформульованому висновку до першого розділу (с. 86-88) авторка дисертації ще раз переконливо й коректно підкреслює актуальність проблеми дослідження, важливість визначення етапів формування виховної спрямованості змісту навчального комплексу з читання.

У Розділі 2 – «Виховний потенціал навчальних комплектів з читання для початкової школи (80-ті роки ХХ – початок ХХІ століття)» – досліджено виховне спрямування змісту навчальних комплектів з читання. Значна увага у процесі вивчення зосереджена на змісті підручників з читання, літературного читання, букварів, посібників. Аналізуючи виховну спрямованість змісту навчально-методичного комплексу, дослідницею схарактеризовано морально-етичні (с. 90) та національні цінності (с. 128), закладені у змісті навчальних комплектів із читання, висвітлено ціннісне ставлення до природи (с. 143), що вкрай важливо для сучасного підручникотворення.

Теоретичні узагальнення відображені у висновках дисертаційної роботи, що свідчить про досконале знання проблеми, «занурення» в неї та досягнення дослідницької мети і поставлених завдань.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність.

Системний аналіз законодавчо-нормативної основи формування й оновлення змісту початкової освіти з читання, систематизація теоретичного матеріалу, наукові підходи до формулювання базових понять і власних висновків свідчать про обґрунтованість і достовірність результатів дослідження. Дисертаційна робота базується на багатій джерельній базі: 373 найменування, з них 32 іноземними мовами.

Так як в основу вивчення проблеми взято значну кількість наукової та навчальної літератури, доречним став поділ її на дві групи: загальнотеоретичні праці з проблеми творення навчального комплекту з читання та джерела, що висвітлюють виховний потенціал з читання в початковій школі. Це дало можливість дисертантці проводити наукові розвідки у певній послідовності, здійснити системний аналіз виховної спрямованості навчальних комплектів із читання.

Про достовірність одержаних результатів свідчить й аналіз змістового й виховного наповнення підручників із детальним їх цитуванням. Слід відмітити аналітичні уміння дисертантки у добірці текстів різних жанрів з метою з'ясування їх виховного спрямування.

Для розв'язання поставлених завдань та досягнення мети авторкою вдало і виправдано виокремлено комплекс методів наукового дослідження, серед яких: історіографічний, конкретно-пошуковий, логіко-історичний аналіз, герменевтичний, діахронний і синхронний, порівняльно-педагогічний, прогностичний.

Заслуговує на увагу повнота висвітлених Новосельською Н. Т. основних результатів дослідження у фахових виданнях (8 статей у фахових науково-педагогічних виданнях України; 3 – у матеріалах зарубіжних видань; всього 15 публікацій) та апробація окремих положень в доповідях на науково-методичних семінарах, звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного університету імені Івана Франка, на Всеукраїнських та Міжнародних конференціях.

Зміст, результати проведеної роботи, висновки, викладені в авторефераті, повністю відображають основні положення дисертації.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Результати дослідження, отримані Новосельською Н. Т., мають наукове та практичне значення, а саме: здійснено системний аналіз законодавчо-нормативної бази, наукової та навчальної літератури з проблеми дослідження; подальшого розвитку набула систематизація історіографії підручникотворення; розроблена авторська програма «Навчальні комплекти з читання для початкової школи України», навчально-методичний посібник «Навчальні комплекти як джерело морального виховання учнів молодшого шкільного віку», що можуть використовуватися у практиці роботи закладів вищої освіти для оновлення змісту окремих навчальних курсів з педагогіки та методики навчання літературного читання. На нашу думку, це дасть можливість укладачам підручників із літературного читання, посібників удосконалити змістове, жанрове різномайття, враховуючи виховну їх спрямованість в період реалізації Концепції «Нова українська школа».

Разом з тим варто зупинитися на окремих **дискусійних питаннях і зауваженнях:**

1. Вважаємо, що порівняльний аналіз практики підручникотворення з читання (букварів) в Україні та Польщі є недоречним, так як не відповідає хронологічним межам дослідження (80-ті роки XX – початок XXI століття), (с.32).

2. В аналізі Державних стандартів початкової загальної освіти (2000, 2005, 2011 років) дисертанткою здебільшого зацентовано увагу на мовному компоненті освітньої галузі «Мови і літератури» (с.63-71), що не є предметом дослідження. На наш погляд, необхідно було проаналізувати змістові лінії компонентів «Читання» (2000 р.), «Літературний компонент» (2005, 2011р) Державних стандартів початкової загальної освіти галузі «Мови і літератури», відповідно – Навчальні програми. Це дало б можливість

дисертантці з'ясувати пріоритети (еволюцію) виховної спрямованості змістового наповнення навчальних комплектів за етапами.

3. Визначення етапів творення навчальних комплектів із читання для початкової школи (1984-2017) є науковою новизною, проте доречно було б доповнити кожен із них підпунктом «виховна спрямованість змістового наповнення» (Рис. 1.4, с.74), що передбачено предметом дослідження.

4. Не погоджуємося з висновком (с. 177), що «в досліджуваний період у НКТ з читання особливе місце відведено малим фольклорним формам...». Витримка із Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (с. 89) стосується використання речень, текстів як виховного потенціалу на уроках української мови. Варто було провести вибірковий аналіз художніх текстів, визначити співвідношення творів за жанрово-родовими формами, тематичним спрямуванням на кожному із чотирьох етапів творення комплектів для читання і, як результат, з'ясувати роль малих фольклорних форм.

5. Вважаємо за доцільне до розділу 2 – Виховний потенціал навчальних комплектів з читання для початкової школи (80-ті роки ХХ – початок ХХІ століття) – чітко сформулювати висновок щодо тенденції виховної спрямованості змісту навчальних комплектів з читання, враховуючи етапи їх творення.

6. Вважаємо, що пункти дисертації 2. 2 і 2. 3 можна було б об'єднати, так як українська мова є основним засобом національно-патріотичного виховання. Варто, на нашу думку, крім аналізу творів про рідне слово, на основі окремих художніх текстів показати лексичне багатство української мови, особливості українського мовленнєвого етикету.

7. Некоректним, на нашу думку, є висловлювання «у змісті НКТ з читання представлено такі морально-етичні цінності» (с. 177; автореферат, с.13).

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації. Зауваження та дискусійні питання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження. Дисертація відповідає

вимогам Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника (положенням пунктів 9 і 11), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. за № 567, а її автор, Новосельська Надія Тадеївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

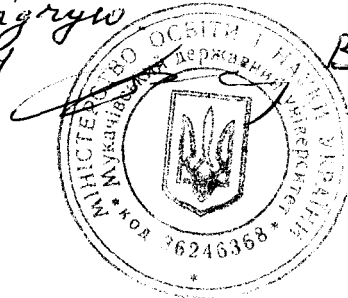
Офіційний опонент

кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет,
кафедра теорії та методики початкової освіти, доцент

О.М. Хома

*Підпис Хоми О.М. засвідчую
Т.В.С. ученого секретаря МДУ*

В.І. Кобаль